

KNNV afdeling Apeldoorn

DE VIER JAARGETIJDEN

INHOUD

Voorwoord <i>Gerrian Tacoma</i>	3
Vacatures	4
Spinnen <i>Rob Versteeg</i>	5
Ledenmutaties	8
De ene distel is de andere niet! <i>Miep Verwoerd</i>	9
Vogels en Kunst <i>Wil van As en Henny Kleinmeulman</i>	12
Kwartaalprogramma	14
Monitoring macrofauna in de herstellende Schoolbeek <i>Theo Kuipers</i>	15
Nachtvlindernacht in de heemtuin <i>Carolien Londerman</i>	17
KNNV – boeken	18

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn	19

Foto's voorpagina Nina de Vries, opmaak: Nina de Vries

UITERSTE INLEVERDATUM KOPIJ 2026 – nr.1: 1 december 2025

Lidmaatschap

Contributie per jaar:

Leden: € 38,00 (vanaf 2026: € 40,00)

Huisgenootleden € 20,00 (vanaf 2026: € 21,00)

Jeugdleden (jonger dan 31 jaar) € 17,00 (vanaf 2026: € 18,00)

Opgeven als lid van onze afdeling Apeldoorn bij Gerrian Tacoma tel, 055-534 0943, ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl of via de website.

Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 1 maand (dus uiterlijk 30 november).

Betaling vóór 1 februari van het lopende jaar op IBAN rekeningnummer **NL88 TRIO 0338 7457 34** ten name van KNNV, afd. Apeldoorn te Apeldoorn.

VVoorwoord van het bestuur

Gerrian Tacoma

Sommige verenigingen hebben in hun ledenblad de rubriek 'Van de bestuurstafel'. Daarin vertelt een bestuurslid het een en ander over welke zaken er binnen het bestuur spelen. Bij ons vervult het 'Voorwoord' ongeveer die rol. De bestuursleden schrijven bij toerbeurt een stukje over actuele dingen. Dat kan over een landelijke of lokale kwestie gaan, maar ook over het afdelingsbestuur. In dit nummer is het voorwoord geheel gewijd aan bestuurszaken, want er speelt nogal wat. Of misschien moet je wel zeggen: er speelt te weinig. Als je 'bestuurstafel' letterlijk neemt, kun je stellen dat we tegenwoordig maar een klein tafeltje nodig hebben. Dat blijkt ook uit het feit dat ik nu al voor de tweede keer in één jaar het voorwoord schrijf.

Sinds de ALV van 17 maart van dit jaar bestaat het bestuur nog slechts uit twee personen: Evelien Schermer als secretaris en ikzelf als penningmeester en ledenadministrateur. Het ontbreekt ons dus aan een voorzitter en een activiteitencoördinator. Een tweekoppig bestuur is geen gewenste situatie. Evelien en ik houden de boel draaiende, maar daar blijft het ook bij. Tijd en menskracht om extra dingen te organiseren is er gewoon niet. We krijgen gelukkig wel wat ondersteuning van buiten het bestuur, maar ondanks oproepen is er nog niemand opgestaan om voorzitter of activiteitencoördinator te worden. Een beschrijving van deze en enkele andere functies staat op pagina 3. Lees de beschrijvingen eens door en overweeg of er iets voor je bij zit. Bestuurslid zijn klinkt misschien wat zwaar, maar als je eenmaal bent ingewerkt, is het best leuk om te doen. Dat is tenminste mijn ervaring. Over een kleine twee jaar zit trouwens mijn tweede termijn erop en komt er nóg een vacature bij. Het is dus wel zaak dat er bestuursleden bij komen, anders staat Evelien er over een paar jaar helemaal alleen voor. Maar zover laten jullie het vast niet komen.

Nu kan ik me voorstellen dat je best iets wilt doen voor de vereniging, maar je liever niet voor een lange periode wilt binden. Dat kan. Je zou bijvoorbeeld kunnen helpen bij het organiseren van de ledendag of een lezing. Als er meer mensen zijn die af en toe willen helpen bij een klus, kunnen we tijdelijke projectgroepjes vormen. Zie je dat zitten of heb je andere ideeën om activiteiten van de grond te krijgen, laat het dan weten aan het bestuur.

Gelukkig kunnen de werkgroepen ondanks de bestuursperikelen gewoon doorgaan met hun activiteiten. Met de herfst in aantocht wordt het voor sommige werkgroepen misschien wat rustiger, maar andere bloeien juist op. Vogeltrek, meer paddenstoelen als het eindelijk weer eens goed gaat regenen; in de natuur is eigenlijk altijd wel wat te beleven. Ik wens iedereen een mooie nazomer/herfst toe met veel leuke natuurervaringen.

Zoals jullie in het voorwoord hebben kunnen lezen, zijn we op zoek naar diverse mensen die zich willen inzetten om de afdeling draaiende te houden.

Voorzitter

Jacob Ruijter heeft zich na zijn tweede termijn als voorzitter niet herkiesbaar gesteld. Sinds 17 maart van dit jaar zitten we dus zonder voorzitter. Als voorzitter ben je het aanspreekpunt van onze afdeling en geef je leiding aan de bestuursvergaderingen (6 – 8 keer per jaar) en de algemene ledenvergadering. Daarnaast vertegenwoordig je de afdeling in landelijke overleggen en ben je 1e contactpersoon voor zusterorganisaties en overige externe partijen.

Activiteitencoördinator

Hans Coppens stelde zich eveneens niet herkiesbaar, zodat we op zoek zijn naar een nieuwe activiteitencoördinator. Deze heeft de volgende taken:

- Organiseren van twee publiekslezingen per jaar
- Organiseren van de 'Leden voor leden' avond'
- Organiseren van de Ledendag
- Reserveren van ruimte voor werkgroepavonden, lezingen en vergaderingen
- Redactie De Vier Jaargetijden (DVJ) samen met de andere redactieleden. De werkgroepen leveren het grootste deel van de inhoud aan.

Leden voor de activiteitencommissie

Vele handen maken licht werk. Daarom is er grote behoefte aan nieuwe leden voor de activiteitencommissie, zodat de activiteitencoördinator niet alles alleen hoeft te doen. Samen met anderen iets organiseren, is ook veel leuker dan in je eentje.

Coördinator verkoop boeken KNNV Uitgeverij

Tot enkele maanden geleden konden leden van KNNV Apeldoorn via Ben Keizer boeken bestellen voor de ledenprijs en zonder verzendkosten. Interessant voor de leden, maar de afdeling hield er zelf ook nog wat aan over. Helaas is deze service door het overlijden van Ben stilgevallen. We hopen dan ook van harte dat een ander lid de rol van coördinator op zich wil nemen.

Wil je je aanmelden of heb je vragen, neem dan contact op met Evelien of mij. Contactgegevens staan verderop in De Vier Jaargetijden en op de website.

Inleiding

Dankzij statistiek-overzichten met betrekking tot de insectenwerkgroep is mij duidelijk dat ik vanaf medio het seizoen 2007 een frequente deelnemer ben op de bijeenkomsten hiervan. Omstreeks die tijd zal ik me dan ook hebben aangemeld als KNNV-Apeldoorn lid. Alhoewel mijn belangstelling destijds vooral gericht was op vogels (vogelwerkgroep Oost-Veluwe) had ik zeker ook aandacht voor andere soortgroepen (met name het fotograferen daarvan). Regelmatige gezamenlijke excursies vanuit de insectenwerkgroep naar diverse mooie natuurgebieden speelde een rol in de verschuiving van mijn aandacht van vogels naar insecten en andere beestjes. In die tijd werd ik mij ook bewust van het bestaan van een faunawerkgroep van vrijwilligers op de Hoge Veluwe. Enkele KNNV'ers uit de insectenwerkgroep inventariseren daar namelijk vlinders en libellen en zelfs ook reptielen. Onder het mom van 'excursie' kwamen we vanuit de insectenwerkgroep als groep regelmatig in Het Park, vaak met actieve deelname aan enkele van die tellingen/inventarisaties. Structureel meetellen bij met name libellen- en reptielen-inventarisaties bleek uiteindelijk een kleine stap. De vrijheid om ook buiten de paden te mogen "struinen" maakte bezoeken aan 'De Hoge Veluwe' ook erg aantrekkelijk. Echter, om uit de hand lopende overlast en verstoring door met name vogelfotografen in te perken stelde De Hoge Veluwe per 1 januari 2016 een "struinverbod" in; op de paden blijven dus! Met name voor de reptieltellingen, waar ik inmiddels (onofficieel) al de gegevens administreerde vond ik dat ik nu voor de keus stond om of daarmee te stoppen, of me aan te sluiten bij de faunawerkgroep Hoge Veluwe.

Mannetje zandhagedis met grote rensin in zijn nek

foto: Rob Versteeg

Uiteindelijk koos ik voor dat laatste. Toepasselijk leek mij om bij de start als officieel Hoge-Veluwe faunawerkgroep-lid ook een eigen soortgroep (buiten de reptielen en libellen) te kiezen om mijn aandacht op te richten. Ik zocht iets dat minder gangbaar was en een echte aanvulling. Ik koos voor 'spinnen' (geen insecten!) omdat er maar weinigen zijn die hier echt aandacht aan besteden. Bij de Faunawerkgroep was alleen Jeannette Hoek (destijds ook lid van de KNNV-Apeldoorn insectenwerkgroep) die ook wel "wat" met spinnen deed, maar toch vrij beperkt. Voorheen werden door mij als "alleseter" spinnen al wel regelmatig gefotografeerd. Daarbij hoorde dan automatisch ook het proberen te zoeken/vinden van de betreffende soortnaam. Maar om hier dieper in te duiken bleek toch wel een behoorlijke opgave. Je komt er al gauw achter dat het serieus determineren van spinnen aan de hand van hun uiterlijk slechts bij een beperkt aantal soorten te doen is.

Spinnen(soorten) inventariseren

Heel anders dan bij het inventariseren van soortgroepen met redelijk tot goede waarneemkans (zoals bijvoorbeeld vlinders/libellen/reptielen), waar je in de regel een (vaste) route loopt en volgens vastgestelde regels zichtwaarnemingen noteert, behoren spinnen tot groepen van dieren waarvan de waarneemkans "lukraak" is. Spinnen zijn vaak heel klein en leven verborgen. Je kunt rondlopen door een gebied, eventueel op een vaste route, doch wat je daar dan aan (in dit geval) spinnen ziet is niet herleidbaar te kwantificeren. Over het algemeen moeten spinnen ook eerst meegenomen worden om achteraf thuis met behulp van een microscoop te determineren. Een praktische manier om enige waarde te kunnen koppelen aan spinnenwaarnemingen is om binnen gebieden met een globaal te omschrijven biotoop te zoeken naar daar voorkomende uiterlijk verschillende habitats en microhabitats. Hierbinnen zoek je dan kleinschalig, maar intensief naar spinnen. Vangstmethoden hierbij: sleepnet (lage begroeiing) - klopscherm (takken struiken en bomen) - strooiselzeef (grote verscheidenheid aan organisch materiaal, met name vanaf de bodem) - (behangers)borstel (boomstammen en bredere takken) - handvangsten (algemeen). In 2025 heb ik op De Hoge Veluwe ook potvallen (bodenvallen) gebruikt in percelen met diverse stadia van veldonderhoud, met de bedoeling de gevolgen van onderhoud van de open heide te kunnen vergelijken. (onderzoek in samenwerking met De Hoge Veluwe).

Rob fotografeert de vangst in het klopscherm foto: Nina de Vries

Spinnensoorten determineren

En ja, het op naam brengen (determineren) van spinnen is geen kleinigheid. Een zeer beperkt aantal soorten is makkelijk tot wat lastiger op uiterlijk op naam te brengen. Een veel groter deel van de spinnen moet echter nader bestudeerd worden om met zekerheid op naam te kunnen brengen. Veel soorten binnen een Genus lijken vaak als twee druppels water op elkaar en minieme details bepalen dan welke soort het is. Heel af en toe zelfs nagenoeg onmogelijk bij een van de geslachten (mannetje of vrouwtje). Daar wordt in determinatiehulpmiddelen dan zelfs verwezen naar het bijvangen van het andere geslacht! Je ontkomt er dus meestal niet aan om spinnen te determineren met behulp van een microscoop. Mijn eigen ervaring is dat 4-5 uur in het veld altijd gevolgd wordt door minimaal 2-3 dagen thuis determineren achter computer en microscop(en). Bij de gevangen spinnen kan na vaststellen tot welke familie de spin hoort, het Genus en soort worden vastgesteld via relevante documentatie en internet. Zichtbare uiterlijke kenmerken door een microscoop zijn soms voldoende om de exacte soort te benoemen, maar detail-kenmerken aan genitaliën vormen in de meeste gevallen pas het uitsluitende determinatie-

Viervlekwiwebspin foto: Nina de Vries

Komkommerspin foto: Nina de Vries

Driestreepspin foto: Nina de Vries

criterium. Voor dat laatste moet een spin overigens wel volwassen zijn. Met name bij vrouwelijke spinnen moet het genitaal soms verwijderd worden uit de spin om ook de achterkant (binnenkant) te kunnen bekijken. In de praktijk vormt de vergelijking van het genitaal van een gevangen spin met afbeeldingen in documentatie/internet de sleutel tot de uiteindelijke soortnaam. Voor de zeer grote familie Linyphiidae (dwerg- en hangmatspinnen) zijn er (via internet) enkele methoden waar met behulp van onder de microscoop vastgestelde diverse kenmerken eerst een selectie van mogelijke soorten kan worden gegenereerd waarmee je de genitaliën kunt vergelijken.

Alleen niet levende spinnen kunnen microscopisch worden onderzocht en aan het doden van gevangen spinnen is dus niet te ontkomen. Hiervoor kan ethylacetaat gebruikt worden: bij de drogist kan je nagellak-remover kopen op basis van ethylacetaat (in plaats van aceton). Hiervan giet je iets in een goed afsluitbaar potje met een laag gips; de ethylacetaat zakt in het gips en de spin gaat in de pot. Om de details van spinnen onder een microscoop goed te kunnen observeren/fotograferen wordt alcohol gebruikt (gedenatureerd alcohol 70% - kleine flesjes eveneens te koop bij drogist of zelfs supermarkt). De spin gaat in een laag dopje onder de alcohol, waardoor er optisch een veel beter beeld wordt gevormd en er bijvoorbeeld ook veel minder last is van haartjes die de geslachtungopening (epigyne) bij vrouwelijke spinnen bedekken.

Aanschaf en gebruik van microscoop

Waar je echter niets over kunt vinden is welke apparatuur voor determinatie en fotografisch vastleggen van kleinere details eigenlijk nodig en geschikt is bij met name onderzoek aan spinnen. Dat blijft dan vaak een zaak van "door schade en schande (lees: kosten in Euro!) wordt men wijs". In het algemeen kan je echter stellen dat je twee soorten microscoop nodig hebt:

1- Een stereo-zoom microscoop, voor algemene inspectie en manipulatie van de gevangen spin. Immers: zo'n microscoop heeft een zeer grote werkafstand (ruimte tussen objectief en onderwerp). Je kunt hier makkelijk de spin bekijken en manipuleren; het beeld is ook niet gespiegeld. Zo'n microscoop is echter beperkt in vergrotingsmaatstaf en heeft in de regel te weinig optische resolutie om zeer gedetailleerde foto's te maken. Een camera-aansluitpunt is hier dan ook niet nodig.

2- Een microscoop met revolverkop, waarin losse objectieven (gespiegeld beeld). Deze microscoop moet voorzien zijn van een camerabevestigingspunt en is met name bedoeld voor het maken van (detail)foto's. De werkafstand van de objectieven is hier vele malen korter dan bij een stereo-zoom microscoop. Dit is voor spinnen ook het grote probleem. Spinnen en delen van spinnen zijn driedimensionaal en moeten voor een goede beeldvorming dus altijd onder alcohol geplaatst zijn. Er moet dus zowel ruimte zijn voor een "bakje" met alcohol én voldoende ruimte om van buiten af te kunnen belichten.

De (microscoop)camera: Veel mensen gebruiken een normale fotocamera met verloopstuk om via het camera-aansluitpunt te fotograferen. Beter is: een speciale microscoop-camera met bijbehorende software. Het voordeel hiervan ten opzichte van een fotocamera (mits de juiste configuratie) is: met de juiste gebruiksoftware kan semi-automatisch worden gestackt (dat is nodig omdat via de microscoop de scherptediepte anders bijna nul is) en ook metingen worden verricht (o.a. lengte/breedte-maten). Ook de directe verbinding met de computer en monitor is erg handig. Belangrijk is wel de mogelijkheden van de camera-software te checken vóór aanschaf van een microscoop-camera.

Mijn hulpmiddelen:

Microscoop 1 -> Zoom microscoop - vergroting van 6.5x tot 55x (met voorzetlens 1,5x 9,75 tot 82,5x)
Microscoop 2 -> trinoculaire, met objectieven: 2x - 5x - 10x - 20x (Vergroting: ca. 10 maal de genoemde objectiefwaardes). Deze objectieven zijn door mij geselecteerd op maximale werkafstand. Die wat grotere werkafstand is dus atypisch voor dit soort objectieven, maar wel nodig voor spinnen onder alcohol (zeker voor de 20x was dat behoorlijk zoeken). Microscoopverkopers hebben ook wat moeite te snappen waarom een zo groot mogelijke werkafstand nodig is. Immers: juist een zeer korte werkafstand komt de kwaliteit van het beeld zeer ten goede. Grote werkafstand en detaileringskwaliteit botst dus wel een beetje.

Voor de externe belichting gebruik ik een uitwendige dubbele koudlichtbron.

Microscoopcamera -> 20 mb., met behoorlijk dynamisch vermogen / vlakke Leonard-pincet / prepareernaalden / operatie (wegwerp)-scalpels / minucienaaldjes (op toastjesprikkers gelijmd).

Onderzoek aan spinnen

Ik ben zelf dus begonnen met spinnen zoeken op De Hoge Veluwe en dat is inmiddels uitgebreid met soortdeterminaties: op vliegveld Deelen; enkele gebieden van Staatsbosbeheer (o.a. Kootwijkerzand) en gebieden Kroondomein Het Loo.

*spin habitus dorsaal,
met lengtemaat (hier 1,83 mm.)*

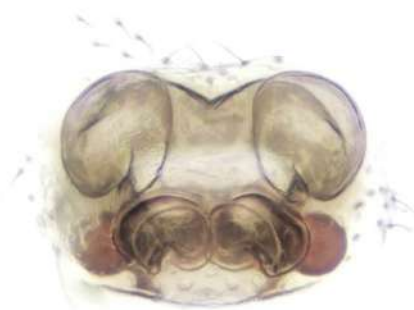

uitwendig vrouwelijk geslacht (epigyne)

Een voorbeeld van fotografisch vastlegging en de uiteindelijke determinatie met behulp van microscoop:

foto 1: spin habitus dorsaal, met lengtemaat (hier 1,83 mm.);
foto 2: uitwendig vrouwelijk geslacht (epigyne);
foto 3: soort: vingerpalpputkopje - *Micrargus herbigradus*

Foto's: Rob Versteeg

*inwendig vrouwelijk geslacht (vulva) van de
achterkant.*

Spinnen in Nederland

Het voorkomen van soorten in Nederland wordt officieel bijgehouden in de "Catalogus van de Nederlandse spinnen - Peter van Helsdingen"; laatste versie: 2025.1 In principe zijn hierin soorten opgenomen, waarvan een officiële publicatie aan ten gronde ligt. Het aantal inheemse soorten hierin bedraagt 644 (40 families) en maximaal 49 exoten (16 families; waarvan 6 alleen exoot). Omdat ook heel oude waarneming zijn opgenomen is niet met zekerheid te zeggen hoeveel soorten er actueel nog in Nederland voorkomen. Globaal kan je zeggen: "actueel meer dan 600 inheemse soorten".

Ledenmutaties

Ledenmutaties derde kwartaal 2025 (t/m 10-09-2025)

nieuw:

Rob Tan (overgekomen uit Alkmaar-Den Helder)
Annelies van Hattem (vwg)

D De ene distel is de andere niet!

Miep Verwoerd

De laatste jaren kom ik van tijd tot tijd in 's-Hertogenbosch. Daar loop ik dan soms even een stukje de uiterwaarden van de Maas in. Dit gedeelte ligt gescheiden door een rivierdijk vlak tegen de woonbebouwing aan. Vanaf de dijk is dit gedeelte, dat behoort tot het gebied Empelse Waard van de Maasuiterswaarden van Natuurmonumenten, op een paar plekken toegankelijk. In het gebied bevindt zich een oude Maasarm die sinds een aantal jaren via stapstenen in open verbinding met de Maas staat. In de zomer lopen er ook koeien.

Naast leuke strandjes met soms een wat hoge oeverwal bevinden zich hier ook grienden met wilgen. Uiteraard tref je hier allerlei soorten planten aan zoals Akkerkers, Grote klit, Echte valeriaan, Brede wespenorchis, Grote kattenstaart, Watermunt, Moerasspirea, Poelruit, Heelblaadjes, Vijfvingerkruid, diverse zeggesoorten, etc.

Grote klit (*Arctium lappa*)

Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*)

Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*)

Ook een paar soorten distels zoals Akkerdistel, Knikkende distel en Kruisdistel groeien hier in min of meerdere mate.

Akkerdistel (*Cirsium arvense*)

Knikkende distel (*Carduus nutans*)

Kruisdistel (*Eryngium campestre*)

Bij nadere beschouwing van de aangetroffen distels blijken ze, ondanks hun stekelige (distel)uiterlijk, niet tot dezelfde familie te behoren. Akkerdistel en Knikkende distel behoren tot de composietenfamilie, terwijl de Kruisdistel onderdeel is van de schermbloemenfamilie. De bloeiwijze van de Kruisdistel (*Eryngium campestre*) lijkt meer op een bolvormig hoofdje maar toch gaat het om een scherm en wel een bolvormig scherm. Het verschil van de kruisdistel met de distels uit de composietenfamilie zit hem in de onderling niet vergroeide kroonbladen en meeldraden.

Maar onder de naam distel blijken meerdere geslachten, soorten te worden aangeduid. Zo vallen binnen de composietenfamilie de volgende geslachten, met als voorbeeld een of meerdere er onder horende soorten:

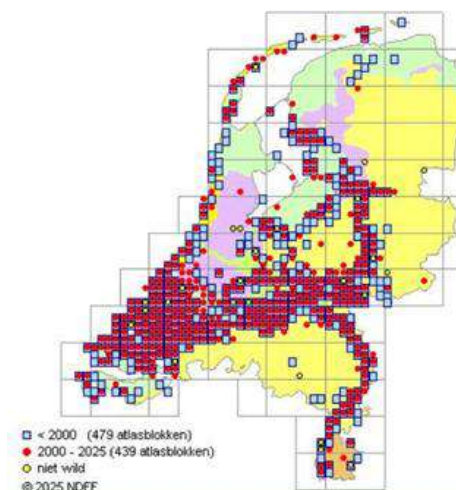
- Carlina
 - o Driedistel
- Echinops - Kogeldistel
- Carduus – Distel
 - o Tengere distel
 - o Knikkende distel
 - o Kruldistel
- Cirsium – Vederdistel
 - o Speerdistel
 - o Spaanse ruiter
 - o Kale jonker
 - o Akkerdistel
- Silybum
 - o Mariadistel
- Onopordum
 - o Wegdistel
- Sonchus – Melkdistel
 - o Gewone melkdistel
 - o Gekroesde melkdistel

En voor distels vallend onder de schermbloemenfamilie geldt op dezelfde wijze:

- Eryngium – Kruisdistel
 - o Kruisdistel
 - o Blauwe zeedistel

De Kruisdistel komt in dit stuk uiterwaardengebied frequent voor. Nederland is zo ongeveer het noordelijkste verspreidingsgebied van de Kruisdistel. Het is een plant die voornamelijk te vinden is langs de rivieren en in het deltagebied.

Het liefst groeit ze op rivierduintjes, dijkhellingen, wallen in uiterwaarden en dan op zonnige plaatsen met kalkhoudend zand of klei. Deze plant behoort tot de stroomdalflora. Een groep plantensoorten die karakteristiek is voor het stroomgebied van de grote rivieren, het zogenaamde fluviatiel district. Uit een langjarig inventarisatie-onderzoek langs de Maasuiterswaarden naar het voorkomen van

Verspreidingsgebied Kruisdistel

Groeifase van kruisdistel

Groeifase van kruisdistel

stroomdalgraslandsoorten, blijkt dat de Kruisdistel één van de soorten is die zich goed handhaaft en zelfs toeneemt.

De Kruisdistel heeft in tegenstelling tot de meeste distels geen mooi gekleurde bloemen. De plant heeft een bleekgroene kleur. De kleine bloemetjes zijn wit.

Vee houdt niet van de deze stekelige plant en graast er dus omheen. Dat betekent beschutting voor andere (vreetgrage) planten die zich tussen de kruisdistels kunnen ontwikkelen.

Nog even terugkomend op dit specifieke gebiedje en speciaal voor de vogelaars. Hier bevindt zich in de steile oever ook een oeverwaluwand.

Oeverwaluwand

Maas bij de Empelse Waard

Het blijft een genoegen om in diverse jaargetijden (ook voor de Eindejaarsplantenjacht) de Empelse waard te bezoeken.

foto's: Miep Verwoerd

Geraadpleegde literatuur:

- www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/empelse-waard
- Nederlandse oecologische Flora, wilde planten en hun relaties, drs E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra, IVN i.s.m. Vara en Vewin
- Een Maas naar de toekomst, <https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019330/FLORON2021007003008.pdf>
- www.floravannederland.nl/planten/kruisdistel
- Heukels' Flora van Nederland, Leni Duistermaat, 24 ste druk, Noordhoff Uitgevers
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Stroomdalflorawikipedia>

Voor de pauze vertelt Hilde over de veranderende kijk op Vogels-Kunst-Wetenschap. Door de opkomst van de boek- en prentdrukkunst in de 15e eeuw werd het steeds gemakkelijker om woord en beeld ter lering en de vermaak af te drukken en te verspreiden. Ten noorden van de Alpen maakte de Duitse kunstschilder, kunsttheoreticus en humanist Albrecht Dürer houtsneden en kopergravures. Hij vertegenwoordigde de Noordelijke Renaissance. De Zuidelijke Renaissance, ten zuiden van de Alpen, had de Italiaanse natuuronderzoeker en wetenschapper Ulisse Aldrovandi als vertegenwoordiger. Aldrovandi groepeerde vogels aan de hand van voedsel, gedrag en leefgebied. Daarna vertelt ze over een mooi kunst- en vogelboek van dr. D. Lederer. Hij deelt zijn boek op in tien tijdvakken. Mijn werk past bij zijn laatste hoofdstuk: De ontwikkeling van de Ornithologische kunst. Aan de ene kant draait het om natuurwetenschappelijk onderzoek, precisie, determinatie en identificatie. Aan de andere kant spelen emoties en de vreugde van het waarnemen een grote of kleine rol. Soms lijken vogelschilderijen bijna op foto's. De ontdekking van de fotografie in het begin van de 19e eeuw is net als de boek- en prentdrukkunst van grote invloed geweest. Maar kunstenaars (ook fotografen) en hun creaties zijn net zo gevarieerd als vogels.

Na de gezellige pauze bijt Henny Kleinmeulman de spits af (*zie verslag hierna*). Daarna ben ik aan de beurt. Ik laat drie werken zien die ik in de afgelopen jaren heb geschilderd.

Fantasievogels

Blauwe reiger

Vrije vogels

Vanaf 1996 schilder ik. Volgend jaar vier ik mijn dertig jarig schildersjubileum. Een mooie mijlpaal. De eerste tien jaren werkte ik vooral met aquarelverf en aquarelpapier. Willem van Bilzem gaf mij uitstekend les waardoor ik deze moeilijke techniek goed onder de knie kreeg. Bij het aquarelleren schilderde ik met wateroplosbare verf op speciaal dik aquarelpapier.

Vanaf 2006 ga ik met heel plezier naar Karla Kassenaar. Een kunstenares die in Beekbergen woont en graag experimenteert. Aanvankelijk maakt zij realistisch werk in olieverf. Vervolgens creëert ze materieschilderijen met mixed media: olieverf, acrylverf, aangevuld met papier, karton, zand, hout, pigmenten, stenen en stoffen. Uiteindelijk werkt zij geometrisch en abstract.

Zij leert me hoe ik met acrylverf kan schilderen. De onderwerpen zijn vaak abstract. Daarnaast ontwikkel ik andere technieken en vind inspiratie in de natuur.

Vogellijnen en patronen

Zwart wit

Kleurrijk

Gelukkig Nieuwjaar (kaart voor Vwg)

Hoop

Beweging

Vogels en Kunst

Henny Kleinmeulman

U zult zich misschien afvragen waarom ik deze vogels heb geschilderd?

Ik ben al jaren vogelaar. Daar beleef ik heel veel plezier aan. Deze passie met fijne excursies en gezellige werkgroepavonden verrijkt mijn leven.

Vier jaar geleden ging ik met pensioen en had ik tijd en ruimte voor een nieuwe hobby.

Ik had in mijn hele leven nog nooit één penseel op het doek gezet. Nog nooit geschilderd. Niet met acryl- noch met olieverf.

Om technieken onder de knie te krijgen ging ik op schilderles.

Na heel veel oefenen durfde ik het aan om vogels te gaan schilderen.

Mijn putter ziet er anders uit vergeleken met die van Carel Fabritius. En toch zijn ze in herkenbaarheid ook een beetje hetzelfde.

Putter

Aalscholver

Carel Fabritius (1622-1654). Leerling van Rembrandt. Slechts 32 jaar oud geworden. Omgekomen bij een ontplofing van een kruithuis in Delft. Beroemd geworden met de zangvogel 'Het puttertje' (1654). Destijds een huisdier. Sinds 1896 in de collectie van het Mauritshuis in Den Haag. Over de precieze bedoeling en betekenis van dit werk is en wordt nog steeds veel gespeculeerd. De meeste kunsthistorici zijn het er over eens dat het schilderij in de traditie van de trompe-l'oeil, lichtval en perspectief valt. Maar hoe het werk precies gefunctioneerd heeft en in welke context het is opgesteld, blijft, ook na uitputtend technisch onderzoek en analyses, nog altijd een raadsel. De commercie weet wel raad met het puttertje. Kussens, kalenders, mokken, vazen, boekenleggers en ga zo maar door. Op alle voorwerpen past een putter. Ook op Donna Tarts boek 'Het Puttertje'.

Ik schakel door en laat twee andere vogels zien. Een zilvermeeuw en een kraanvogel. De kraanvogel combineer ik met een gedicht. Een mooie combinatie van Beeld en Woord zoals dat vroeger heel gebruikelijk was.

Zilvermeeuw

*Ik hoor stemmen in de lucht
 luister en zucht
 Wat vliegt daar boven
 Niet te geloven
 Hoor ik Kru Kru Kru?
 De sierlijke silhouetten
 Die spelen op hun trompetten
 Ik kijk naar dit prachtige schouwspel
 Krijg bijna kippenvel
 Dit is mijn grote passie
 Kraanvogels, wat een verrassing*

Kraanvogels

Hilde had het over vogels in natuur en cultuur. In folklore en mythologie. In Japan, het land van de rijzende zon, maken ze veel en vaak origami-kraanvogels van mooi gekleurd origami- of vouwpapier met een patroon. In het eerste bekende origami-boek uit 1797 'Hiden senbazuru orikata', gepubliceerd in Japan, staan ook twee iconische kraanvogels. Deze hebben religieuze, spirituele, decoratieve, en symbolische betekenissen.

Kraanvogels staan symbool voor een lang leven met vrede en geluk. Volgens de legende zou de wens van degene die duizend aan elkaar gebonden origami-kraanvogels maakt, vervuld worden. Ik heb niet duizend kraanvogels geschilderd. Wel twee. Met mijn geschilderde vogels wens ik alle vogelaars ook een lang leven met vrede en geluk.

Kwartaalprogramma

Door het ontbreken van een Activiteitencoördinator zijn er voorlopig geen werkgroepoverstijgende activiteiten.

Voor meer informatie over de vacature zie pagina 3

M Monitoring macrofauna in de herstelde Schoolbeek

Theo Kuipers

De sprengkoppen van de Schoolbeek bevinden zich in Leegschoten in de buurt van een caravan-camping aan de Hoog Buurloseweg. De Sprengenbeek stroomt vervolgens door het Willemsbos en wordt hier in de volksmond de Geurtssprengen genoemd (naar de eigenaar erven Geurts). De Sprengenbeek gaat door een duiker onder de Europaweg door, stroomt daarna door de villawijk "De Veldekster", gaat onder de Brouwersmolenweg door en gaat bij het autobedrijf van Ab Mulder onder de Ugchelseweg door. Hierna vervolgt ze haar weg naar de vroegere Steenbeekmolen (later wasserij Texoclean) en komt aan de zuidkant van de parkeerplaats van Albert Heijn aan de Molencatelaan in Ugchelen in de Ugchelse beek uit. Bij het autobedrijf van Ab Mulder is een vistrap aangelegd die de Sprengenbeek eveneens verbindt met de Ugchelse beek. Door een schot bovenaan de vistrap wordt het meeste water naar die vistrap geleid om te voorkomen dat deze droogvalt.

De loop van de Schoolbeek is door de aanleg van de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn verlegd in een rechte lijn naar "De Veldekster". Door verzanding van de koppen en verlanding van de loop in het Willemsbos nam de stroomsnelheid af en kwam er ook steeds meer slib te liggen in de rest van de Sprengenbeek.

In 2023 zijn de Gemeente Apeldoorn en Waterschap Vallei en Veluwe gezamenlijk begonnen aan het herstel van de Schoolbeek. De Gemeente heeft het deel in het Willemsbos hersteld en het Waterschap het deel van de Europaweg tot de Ugchelse beek.

Monitoring macrofauna

Voor het begin van het herstel heeft de werkgroep Sprengen en Beken in augustus 2023 een nulmeting uitgevoerd. Nadat in 2024 voor een groot deel het herstel was afgerond een tweede meting en onlangs in 2025 een derde meting. Beide ook weer in augustus. Op de schema's is te zien dat in het Willemsbos het aantal soorten gering is en verder stroomafwaarts toeneemt.

De Sprengenbeek is in vrijwel haar volledige loop uitgebaggerd weer aflopend gemaakt en van een nieuwe leembodem voorzien. Door deze werkzaamheden hebben delen langere tijd drooggelegen. Het is verheugend om te zien dat de hoeveelheid soorten al weer snel op het niveau van vóór het herstel is. In de schema's zijn de aantallen soorten aangegeven en geen aantallen exemplaren.

Schoolbeek Ugchelen							
Locatie		2023		2024		2025	Opmerkingen
1	Schapenbruggetje	Diersoorten (TAXA)					
	Willemsbos						
		x	waterslakken				In 2023 geen bijvangst.
		x	vlokreeften	x	vlokreeften	x	vlokreeften
		x	muggenlarven			x	muggelarven
							In 2024 is de meting slechts een paar maanden na het herstel gedaan.
Totaal		3		1		2	In 2025 opvallend veel en over het algemeen veel jong vlokreeften. Een tweetal stekelbaarzen en een bruine kikker gezien.

Schoolbeek Ugchelen								
Locatie		2023		2024		2025	Opmerkingen	
2	Veldekster brug bij molengebouw		Diersoorten (TAXA)					
		x	wormen			x	wormen	In 2023 bijvangst stekelbaarzen en bermpjes.
		x	Bloedzuigers			x	bloedzuigers	
				x	waterslakken	x	waterslakken	In 2024 bijvangst stekelbaarzen en bermpjes.
						x	tweekleppers	In 2025 bijvangst stekelbaarzen, bermpjes en bruine kikker.
		x	vlokreeften	x	vlokreeften	x	vlokreeften	
				x	eendagsvliegen	x	eendagsvliegen	2025 Sterke geur van moerasgas.
				x	waterwantsen	x	waterwantsen	
		x	beeklopers			x	beeklopers	
				x	schaatsenrijders			
				x	schrijvertjes			
				x	waterroofkevers			
		x	muggenlarven	x	muggenlarven	x	muggenlarven	
		x	vlinderlarven			x	vlinderlarven	
	Totaal	6		8		10		

Schoolbeek Ugchelen							
Locatie		2023		2024		2025	Opmerkingen
3	Eerste bruggetje stroomopwaarts van Ugchelseweg	Diersoorten (TAXA)					
		x	platwormen				In 2023 geen bijvangst genoteerd. In 2024 Stekelbaarzen. In 2025 Stekelbaarzen
		x	wormen			x wormen	
		x	bloedzuigers				
		x	waterslakken	x	waterslakken	x waterslakken	
				x	watermijten	x watermijten	
		x	waterpissebedden			x waterpissebedden	
		x	vlokreeften	x	vlokreeften		
		x	libellenlarven	x	libellenlarven		
		x	eendagsvliegen	x	eendagsvliegen	x eendagsvliegen	
		x	waterwantsen	x	waterwantsen	x waterwantsen	
						x beeklopers	
				x	schaatsenrijders		
		x	waterkevers	x	waterkevers	x waterkevers	
		x	schrijvertjes	x	schrijvertjes		
		x	muggelarven	x	muggelarven	x muggelarven	
		x	vlinderlarven				
Totaal		13		10		9	

Schoolbeek Ugchelen							
Locatie		2023		2024		2025	Opmerkingen
4	Ugchelseweg bij ijskaffee aan beide kanten van de weg	Diersoorten (TAXA)					
		x	platwormen	x	platwormen		In 2023 bijvangst Kleine Watersalamander, stekelbaarzen.
		x	bloedzuigers	x	bloedzuigers		
		x	waterslakken	x	waterslakken	x	
		x	watermijten			x	In 2024 bijvangst Stekelbaarzen, Bempjes.
		x	waterpissebedden	x	waterpissebedden	x	
		x	vlokreeften	x	vlokreeften	x	
		x	libellenlarven				In 2025 bijvangst Stekelbaarzen.
		x	eendagsvliegen	x	eendagsvliegen	x	
		x	waterwantsen	x	waterwantsen	x	
						x	
		x	schaatsenrijders	x	schaatsenrijders	x	
				x	slijkvliegen	x	
				x	waterwantsen		
		x	waterkevers	x	waterkevers	x	
		x	waterkeverlarve				
		x	schrijvertjes	x	schrijvertjes	x	
		x	muggenlarven	x	muggenlarven	x	
		x	kokerjuffers			x	
		x	vlinderlarven				

Goede opkomst tijdens Nachtvliedernacht in de Heemtuin *Carolien Londerman*

Vrijdagavond 22 augustus werd de landelijke Nachtvliedernacht gehouden. Deze activiteit wordt georganiseerd om mensen op een leuke, spannende manier kennis te laten maken met nachtvlieders. Want nachtvlieders, dat zijn toch saaie, bruinegekleurde motjes? Diegene die zich bezighouden met nachtvlieders weten dat dit niet altijd klopt. Er zijn bruine motjes, maar er zijn ook prachtig gekleurde nachtvlieders, andere hebben weer mooie patronen.

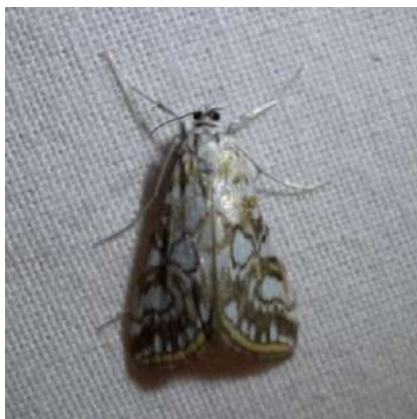

Jan Kersenboom houdt een kort praatje

Samen kijken...

Om 21.30 uur stond het laken gespannen, de felle 250 watt lamp was aan. Jan Kerseboom, nachtvliederexpert van de KNNV Apeldoorn, zag de eerste nachtvlied: de Oranje wortelboorder. Er waren inmiddels al meerdere mensen, die meekijken naar de verschillende nachtvlieders. Kleine soorten met grappige namen zoals de Haarbos. Een grotere soort met oranje ondervleugels: de Huismoeder. Een paar prachtige nachtvlieders waar met verbazing op werd gereageerd omdat ze er zo mooi uit zagen waren: de Waterleliemot, Paardenbloemspanner, Parelmoermot en Coronamot.

Waterleliemot

Paardenbloemspanner

Coronamot

Later op de avond verscheen een appelgroene nachtvlied. Van deze bijzondere kleur werden de mensen ook enthousiast. Bij het fotograferen zag je een dikke groene haardos op het vliedertje. Wat een grappig beestje, deze Zilveren groenuil.

Niet alle nachtvlieders komen op licht af. Er zijn ook soorten die op zoetigheid afkomen, zogenaamde smeer. Het bestaat uit suiker, rijpe banaan, druiven, appelstroop en alcohol. Dit breng je aan de kook en dan gaat het gisten. Deze 'smeer' wordt op bomen gesmeerd met een ruwe schors. Op een boom zaten zeven Piramidevlieders op deze smeer, bijzonder om te zien. Als ze genoeg gegeten hebben vliegen ze

Zilveren groenuil

weg. Dat geldt ook voor de vlinders die op het licht afkomen. Ze landen op het laken, en op een gegeven moment vliegen ze weg.

Foto's smeer op boom en piramidevlinder.

Alle soorten die we gezien hebben, 47 stuks, zijn op naam gebracht en doorgegeven aan Waarneming.nl. Aan de hand van al deze gegevens kunnen wetenschappers inzicht krijgen hoe het ervoor staat met de nachtvlinders. Verdwijnen er soorten, komen er nieuwe soorten bij? Nachtvlinders inventariseren is niet alleen belangrijk, maar ook heel leuk om te doen.

Het was een geslaagde avond, mede door een goede samenwerking tussen de KNNV en IVN Apeldoorn.

Boom met smeer bekijken

Smeer met piramidevlinders

KNNV - boeken

opvolger voor Ben Keizer gezocht, meer informatie op pagina 3

Door het ontbreken van iemand die de verkoop van boeken op zich wil nemen zijn er voorlopig geen boeken via de afdeling te koop.

OUDE BOEKEN SERVICE

Wat doe je met die mooie maar wellicht oude natuurboeken die u niet meer leest? Zonde om ze weg te gooien. De OUDE BOEKEN SERVICE helpt je om een KNNV-lid te vinden die jouw mooie boeken wil overnemen.

Wil je boeken aanbieden?

Neem contact op met Jan Kerseboom, tel. 055-533 8323 of mail j.kerseboom6@chello.nl. Overleg met hem wanneer de boeken bij hem gebracht kunnen worden. Hij maakt een lijst van alle titels en bepaalt de prijs. Tijdens lezingen en op natuurmarkten, waar wij als afdeling aan meedoen, worden de boeken aangeboden. De opbrengst is voor onze eigen afdeling.

Wil je boeken overnemen?

Op de website staat een lijst van beschikbare boeken (onder 'Informatie/Boeken'). Maak je keuze en neem contact op met Jan. Maak met hem een afspraak om het boek te bekijken en op te halen.

Wat gebeurt er met de onverkoopbare boeken?

Wanneer de boeken binnen 1 jaar niet verkocht zijn dan worden ze afgestaan aan de landelijke KNNV. Zij verkopen dan onze overgebleven boeken en de opbrengst is voor de landelijke KNNV.

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn

Doel van de KNNV is het verbreiden van de kennis van de natuur in de ruimste zin van het woord en meewerken aan de bescherming van natuur en landschap door het voeren of steunen van acties, die hierop gericht zijn. De afdeling Apeldoorn van de KNNV is opgericht op 16 december 1911.

Afdeling Apeldoorn heeft een Insecten-, Paddenstoelen-, Planten-, Vogelwerkgroep en een Werkgroep Sprengen en Beken. Iedere werkgroep organiseert excursies en lezingen. Deze worden als regel in de algemene agenda opgenomen. Alle leden en huisgenootleden van de afdeling mogen aan deze activiteiten deelnemen.

De bijeenkomsten zijn op dinsdagavond volgens onderstaand schema.

Locatie: Natuurbibliotheek, Spadelaan 8, Apeldoorn, behalve de Vogelwerkgroep. Vanaf oktober 2025 zit de vwg in Het Bolwerk, Ravelijn 55, Apeldoorn

Vwg	Plwg	Iwg	Pawg	WgS&B
<i>1e dinsdag van de maand</i>	<i>2e dinsdag van de maand</i>	<i>3e dinsdag van de maand</i>	<i>4e dinsdag van de maand</i>	

Voor aanvangstijdstip en over wat de werkgroepen doen, kunt u informatie krijgen bij onderstaande werkgroepcoördinatoren en op de [afdelingswebsite](#).

Bestuur

Voorzitter	Vacature		
Secretaris	Evelien Schermer	055-533 6273	secretaris@apeldoorn.knnv.nl
Penningmeester / Ledenadministrateur	Gerrian Tacoma	055-534 0943	penningmeester@apeldoorn.knnv.nl ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl
Activiteitencoördinator	Vacature		

Werkgroepcoördinatoren

Insecten	Koos Middelkamp	055-366 7693	midt@planet.nl
Paddenstoelen	vacant		
Planten	Marchien van Looij Jacob Ruijter Jan Hof	055-355 0149 06-2217 2410	planten@apeldoorn.knnv.nl
Vogels	Paul Vermeulen Evelien Schermer Hans Coppens	06-5181 5440 055-533 6273 06-4312 9217	paul.vermeulen@hetnet.nl evelienschmermer@hetnet.nl vogels@apeldoorn.knnv.nl
Sprengen en Beken	Theo Kuipers	06-1388 8003	tjm.kuipers@gmail.com

Commissies en overige adressen

Activiteitencommissie	Vacature		
Promotiecommissie	Jacob Ruijter Jan Kerseboom Evelien Schermer	06-2217 2410 055-533 8323 055-533 6273	natuurbescherming@apeldoorn.knnv.nl j.kerseboom6@chello.nl evelienschmermer@hetnet.nl
De Vier Jaargetijden Redactie	Hans Coppens Ineke Klaver Nina de Vries (opmaak)	06-4312 9217 055-541 2107 06-8194 1222	redactie@apeldoorn.knnv.nl
Boekenverkoop	Vacature		
Webmaster	Hans Coppens	06-4312 9217	webmaster@apeldoorn.knnv.nl